

УДК 378.016:811.161.2'243

Дегтярєва К.В.

Українська медична стоматологічна академія

ПРО КОНЦЕПЦІЮ ПОСІБНИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ТЕНДЕНЦІЇ ДО ВІЗУАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Розглядаються шляхи і способи урахування тенденції до візуалізації у створенні навчального посібника з української мови як іноземної. Застосування візуально-орієнтованої методики навчання мови як іноземної дозволяє розвивати українське мовлення іноземних студентів, зважаючи на сучасну тенденцію до візуалізації інформації у суспільстві. Пропонуються нові підходи у використанні візуальних засобів у навчальному посібнику з української мови як іноземної.

Ключові слова: візуалізація, полізавданність, візуально орієнтовані вправи, навчальна інфографіка, візуально-орієнтована методика.

Dehtiarova R.V.

Ukrainian Medical Stomatological Academy

ABOUT THE CONCEPT OF THE GUIDELINES IN THE UKRAINIAN LANGUAGE AS THE FOREIGN THROUGH THE PRISM OF THE TRENDS IN VISUALIZATION

Summary. The article deals with the ways and means of taking into account the tendency of visualization in the creation of a textbook on the Ukrainian language as a foreign language. The use of a visually-oriented methodology for teaching a foreign language allows to develop the Ukrainian-language speaking among foreign students taking into account the current tendency to visualize information in society. New approaches are proposed in the use of visual aids in a textbook on the Ukrainian language as a foreign language.

Keywords: visually, multitasking, visually-oriented exercises, study infographics, visually-oriented methodology.

Постановка проблеми. Віртуальний простір усе нагальніше проникає практично в усі сфери людського буття, зумовлюючи появу принципово нових тенденцій у житті суспільства і сприйнятті навколишнього світу. До таких яскравих тенденцій у сучасному інформаційному просторі можна сміливо віднести зростаючу «візуалізацію», що полягає у комунікативній перевазі візуальної інформації над вербальною. Як зазначає Н.К. Рябцева, «ця принципово нова тенденція в сучасному світі викликана, у першу чергу, революційним розвитком цифрових / кібернетичних засобів передачі візуальної інформації, які не тільки безперервно створюються й удосконалюються, а й активно вбудовуються у всі можливі (і навіть зовсім неочікувані) прилади, механізми й гаджети, перетворюються в «реєстратори», «комунікатори», «віджети» тощо, які не можуть не впливати на соціальну взаємодію, міжособистісне спілкування і особливо – на принципи й методи сприйняття нового, «інтегрального» типу інформації» (переклад і далі наш – *К.Д.*) [5, с. 347].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження тенденції до візуалізації в інформаційному просторі належить до новітніх, а отже, тільки розпочинається в руслі гуманітарних пошуків. Одними з перших ґрунтовно проаналізував і здійснив фундаментальні дослідження новітніх викликів в освітньому середовищі провідний спеціаліст у галузі впливу сучасних технологій на свідомість, стиль мислення й поведінку дітей і дорослих Ларрі Розен [9; 10], а також співробітники очолюваної ним лабораторії. Їхні дослідження свідчать, зокрема, що кліпове мислення не настільки небезпечне, як це вважається; що перед сучасним суспільством постала чи не найважливіша проблема корінної трансформації загальної і спеціальної освіти, і що кожне наступне покоління технологічно «більш просунуте» за попереднє, а тому вимагає нових педагогічних підходів. Прикметною рисою стилю мислення й життя підростаючого покоління у ХХІ ст., на думку Л. Розена, стало цілковите сприйняття сучасних технологій, причому вже в ранньому віці. Вчений також звертає особливу увагу на здатність підлітків виконувати кілька завдань (дій) одночасно, і тому називає їх «multitasking generation» – покоління полізавданності (у нашому розумінні). Цей феномен, що властивий поколінню, вихованому в епоху цифрових технологій, полягає в зростаючій здатності сучасних дітей до полізавданності: вони можуть одночасно виконувати кілька завдань, інколи абсолютно не пов'язаних між собою. Як наслідок, новітні технології не тільки формують нове покоління, а й принципово змінюють його життя; при цьому Л. Розен вважає найсерйознішою соціокультурною проблемою ХХІ-го століття кричущу суперечність між технічним прогресом й освітнім «регресом»: сучасні технології використовуються всюди, крім освіти, де вони несміливо й «сиротливо» присутні, а тому сучасні діти, майже з коліски освоюючи «розумну техніку», в школі змушені вчитися по-старому, так само, як вчилися їхні бабусі й дідусі. Вчений робить висновок, що виклики сьогодення вимагають нових «технопрограм», нових «техно-форм» навчання, нових «техно-орієнтованих» домашніх завдань і навіть «техно-принципів» отримання нового знання і соціалізації (цит. за [5, с. 353–354]).

На початку ХХІ століття один з відомих фахівців у галузі комп'ютерних технологій Джей Болтер наголошував на усвідомленні важливості, а тому розвиту візуальних засобів комунікації, особливо в освітньому процесі, оскільки поєднання різних засобів передавання інформації розвиває когнітивні стилі не тільки в передаванні інформації, але і її сприйнятті [8, с. 76]. Це пояснюється тим, що візуальна інформація оброблюється у правій півкулі головного мозку і, взаємодіючи з вербальною, розвиває міжпівкульні зв'язки і загалом «пластичність» мозку, що слід враховувати і використовувати в освітньому процесі, як і те, що через це сучасні діти не здатні сприймати формальні принципи навчання [там само, с. 234–235].

Українська дидактика середньої і вищої школи зосереджує сьогодні увагу на активному впровадженні інформаційно-комунікативних технологій у навчальний процес та його інтенсифікації. Вказуючи на необхідність усебічного обґрунтування візуалізації навчального процесу, дослідники Г. Барбанова, Н. Житеньова, О. Макарова, Л. Стрюк, Н. Тхорів та інші зосереджують в основному увагу на використанні відеопрезентацій як засобів візуалізації, залишаючи поза увагою низку інших. Н. Житеньова говорить про насиченість освітнього простору комп'ютерною технікою та про наявність швидкого доступу до мережі Інтернет, що призводить до докорінних змін у інформаційно-навчальному середовищі [3, с. 18]. Л. Стрюк, вказуючи на ефективність використання візуальних інформаційних засобів, основну увагу зосереджує на застосуванні презентацій чи поданні за допомогою них хронологічних таблиць, життєвого і творчого шляху письменника з використанням аудіо- чи відеоматеріалів, відеофільмів тощо [6, с. 90].

Зазначимо, що з-поміж досліджень з дидактики вищої школи, присвячених використанню новітніх технологій, можна виокремити розвідку Н.К. Рябцевої, яка досліджує проблеми освіти й використання інноваційних технологій з урахуванням тенденції до візуалізації у сучасному інформаційному просторі. Зокрема, у дослідженні йдеться про принципове перетворення інформаційного потоку і переважання в його структурі візуальної, невербальної інформації над вербальною. Дослідниця зазначає, що ці особливості поки ще враховують у сучасному освітньому середовищі. На думку Н.К. Рябцевої, нові інтелектуальні комп'ютерні технології сприяють виникненню, становленню й розвитку принципово нових інтелектуальних здібностей, потреб і навичок. У зв'язку з цим слушно припустити, що мислення сучасної людини відрізняється цілим комплексом характеристик, що виникли у зв'язку і завдяки розвитку кібернетичних технологій [5, с. 351].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Як бачимо, в сучасних дослідженнях робляться численні спроби вивчення особливостей використання новітніх засобів візуалізації чи навіть візуально орієнтованої методики, проте поки що залишаються поза увагою проблеми упровадження засобів візуалізації в засобах навчання, зокрема у навчальних посібниках, головні з української мови як іноземної, що й зумовило нашу розвідку.

Мета статті – узагальнивши досвід використання у навчальній літературі візуальних засо-

бів, запропонувати концепцію навчального посібника з української мови як іноземної у руслі візуально орієнтованої методики з урахуванням новітньої тенденції до візуалізації, а відтак – використання новітніх засобів візуалізації.

Виклад основного матеріалу. Нові підходи до укладання підручників і посібників вищої школи з української мови як іноземної вимагають урахувати нові інформаційні технології та шляхи і способи їх урахування у навчальній літературі на паперових носіях. Вважаємо, що говорити про масове використання інноваційного навчального забезпечення (наприклад, планшетів) поки що зарано, оскільки вони мають певні обмеження, приміром, такі засоби не завжди зручні у процесі навчання – екран чи дисплей може знаходитися в робочому режимі тільки певний час, що не завжди зручно для виконання вправ з мови. У цій розвідці йдеться про традиційний посібник на паперовому носії, який поки що залишається найпопулярнішим серед інших навчальних засобів. Разом з тим, урахувавши основні засади візуально орієнтованої методики навчання, яка ґрунтується на органічному взаємозв'язку вербальних і візуальних засобів навчання, вважаємо залучення новітніх засобів з опертям на візуалізацію вкрай важливим і можливим за такими напрямками:

1. Відхід від лінійної подачі навчального матеріалу в навчальному посібнику і погруження його за окремими модулями – інформаційними блоками чи концентрами. Кожен з таких модулів – інформаційних блоків – повинен бути системним і містити основні й додаткові частини, як-от: основний, додатковий, прикладний, творчий тощо. Така нелінійна подача навчального матеріалу дозволить вирішити одночасно кілька завдань: відійти від лінійності у подачі навчального матеріалу, що вже важко сприймається молоддю, мати більше можливостей для застосування індивідуального підходу, використання візуальних засобів та ін. Зазначимо, що нелінійне розташування навчального матеріалу сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, оскільки навчальні компоненти такого посібника, як окремі «кліпи», можуть об'єднуватися в одне ціле. Фрагментарне, кліпове сприйняття інформації, властиве сучасній молоді, в такому посібнику не розсіюється, а навпаки, синергетично підсилюється кожним фрагментом і працює на результат – опанування знаннями. Насамкінець зазначимо, що така багаторівнева організація подачі інформації (на відміну від площинної, лінійної) певною мірою наближає паперовий підручник до електронного. Більше того, навчальні компоненти такого посібника можливо трансформувати в електронний посібник, організовуючи окремі блоки як гіпертексти.

2. Використання QR-кодів як покликань у навчальній літературі. Зазначимо, що авторка цих рядків, працюючи у складі авторського колективу, має позитивний досвід використання цього засобу, щоправда, у навчальній літературі для загальноосвітньої школи [1], проте це цілком виправдано і для вищої школи. За такими покликаннями можна подавати різноманітну інформацію – як додаткову, факультативну, так і спрямовану на повторення, систематизацію, узагальнення. Також це можуть бути різноманітні покликання на додаткові інтернет-джерела – довідники, словники, різноманітні Інтернет-ресурси з подкастами, відеоматеріалами

тощо, про що ми вже говорили [2]. Використання електронних засобів, у тому числі й Інтернет-ресурсів, на нашу думку, є додатковим містком до створення посібника нового типу, який би інтегрував «паперовий» і електронний посібники.

3. Використання так званих «інфографік» навчального характеру. Зазвичай інфографіка – це атрибут сучасної публіцистики, що широко використовується в сучасних електронних інформаційних виданнях і дозволяє наочно і стисло інформувати адресата, одночасно застосовуючи візуальні, вербальні, цифрові, символічні та інші засоби. На відміну від традиційних візуальних засобів, які тривалий час використовуються в навчальній літературі, як-от: таблиць, схем, рисунків, малюнків, фотографій, ілюстрацій тощо, інфографіка має незаперечні переваги, оскільки поєднує в собі різні види візуальних засобів і тим самим стає набагато ефективнішою в навчальному процесі. Використання навчальних інфографік та інших візуальних засобів, про які йтиметься далі, на систематичній основі дозволяє говорити про створення візуально орієнтованих вправ, виконання яких неможливе без візуального супроводу. Такі вправи корисні для розвитку як словникового запасу студентів-іноземців, так зв'язного мовлення, оскільки дозволяють задіяти в навчальному процесі різні види пам'яті, а відтак інтенсифікувати процес опанування новою лексикою. Ми маємо позитивний досвід використання у навчальному процесі таких візуальних засобів, взятих із відкритих Інтернет-джерел. Завдання до вправ можуть бути різними, передовсім продуктивного характеру, на розвиток монологічного і діалогічного мовлення, наприклад:

За поданою інфографікою розкажіть своєму пацієнту про небезпеку хвороб ясен. Використовуйте інформацію, подану в інфографіці.

Розкажіть хворому на гінгівіт про небезпеку розвитку пародонтиту, якщо пацієнт не буде дотримуватися ваших порад.

Розкажіть хворому, у якого перший ступінь пародонти ту, про можливі ризики розвитку хвороби.

Ви лікар. Розпитайте пацієнта про симптоми хвороб ясен. Застережіть його про фактори ризику хвороби.

Ви хворий, у якого всі симптоми гінгівіту. Поскаржтесь на стан здоров'я ротової порожнини, розкажіть, як змінився стан ваших ясен. Дайте вичерпні відповіді на всі запитання лікаря. Використовуйте інформацію інфографіки.

Складіть і розіграйте діалог «лікар – пацієнт», використовуючи матеріали інфографіки тощо.

4. Сучасні посібники з української мови як іноземної, в тому числі й створені у стінах УМСА, мають гарні ілюстрації з потужним дидактичним супроводом (див., наприклад, [4]), проте не вичерпують усіх можливостей використання візуальних засобів у навчальному посібнику. Нам бачиться розширення можливостей у використанні традиційних візуальних засобів, про які вже йшлося, – таблиць, схем, рисунків, малюнків, фотографій, ілюстрацій тощо – доповнення їх новим змістом, з обов'язковим опертям на вербальні засоби (слова, словосполучення, прагматичні кліше, етикетні фрази тощо) й описом ситуації комунікації та ситуативної й позиційної ролі пацієнта і лікаря

Гінгівіт - запалення тканин ясен

Симптоми

- ⚠ Почервоніння і набряк ясен
- ⚠ Кровоточивість ясен під час чищення зубів
- ⚠ Рецесії ясен
- ⚠ Поганий запах з рота

Фактори ризику

- ⚠ Погана гігієна ротової порожнини
- ⚠ Паління
- ⚠ Вживання медикаментів
- ⚠ Вагітність
- ⚠ Ортодонтичне лікування

Або:

Пародонтит

Якщо не лікувати гінгівіт або відтермінувати лікування запалення поширюється на зв'язковий апарат зуба та в кісткову тканину і викликає розвиток пародонтиту.

Симптоми

- ⚠ Значний набряк ясен
- ⚠ Кровоточивість ясен
- ⚠ Оголення коренів зубів

1 ступінь
1мм втрати прикріплення

2 ступінь
3мм втрати прикріплення

3 ступінь
5мм втрати прикріплення

- ⚠ Поява пародонтальних кишень
- ⚠ Збільшення міжзубних проміжків
- ⚠ Неприємний присмак в ротовій порожнині

у візуально орієнтованих вправах з розвитку діалогічного мовлення. У вправах з розвитку монологічного мовлення прийнятними будуть опис малюнка чи рисунка з оперттям на прочитаний (прослуханий) текст; складання речень за таблицею; опис предмета (явища, процесу) за схемою чи використання схеми як алгоритму міркування тощо. Зазначимо, що обов'язково візуальні засоби повинні накладатися на вербальні – від слова і до тексту.

Висновки і пропозиції. У цій розвідці було зроблено спробу окреслити основні підходи до створення навчального посібника з української мови як іноземної на засадах візуально орієнтованої методики з урахуванням новітньої тенденції до візуалізації, а відтак – використання новітніх засобів візуалізації, до яких ми відносимо нелінійне розташування навчального матеріалу, використання QR-кодів як покликань, навчальних інфографік, доповнення чи наповнення традиційних візуальних засобів новим змістом. Саме

такий підхід дозволяє полегшити, але не спростити виконання вправ, адже уникає суто лінійної подачі навчального матеріалу, враховує, на нашу думку, полізавданність сучасної молоді як результат тенденції до візуалізації інформаційного середовища, а сучасні поліграфічні можливості цьому максимально сприяють. І наостанок зазначимо, що методика навчання української мови як іноземної, ще перебуваючи у процесі становлення, потребує новітніх підходів, засобів навчання, з-поміж яких засоби візуалізації належать до найперспективніших, оскільки враховують сучасні тенденції до переважання візуальної інформації над вербальною. Посібник нового покоління з української мови як іноземної має враховувати усі нові тенденції лінгводидактики, а головне візуально орієнтовану методику. Звісно, ми розуміємо, що окреслене коло візуальних засобів аж ніяк не вичерпує увесь дидактичний арсенал, проте може сприяти його розвитку.

Список літератури:

1. Баландина Н.Ф., Дегтярева К.В. Русский язык (10-й год обучения, уровень стандарта) : учеб. для 10 кл. завед. общ. сред. образ. с обучением на укр. яз. ина. Харьков : Изд-во «Ранок», 2018. 224 с.
2. Дегтярєва К.В. Навчання аудіювання з української мови як іноземної: пошук новітніх технологій. *Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні : навч.-наук. конф. з міжнар. участю*, м. Полтава, 21 березня 2019 р. Полтава, 2019. С. 61–63.
3. Житеньова Н.В. Сутність візуалізації в навчальному процесі. *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. 2013. Вип. 19. С. 18–21. (Серія : Педагогіка).
4. Лещенко Т. О., Шевченко О.М., Козуб Г.М. Читаємо українською : посібник для іноземних студентів 1-2 курсів (соціокультурний аспект). Ч. 1. Полтава : ФОП Гаража М.Ф., 2018. 129 с.
5. Рябцева Н.К. Тенденция к визуализации в современном информационном пространстве, проблемы образования и инновационные технологии в преподавании иностранных языков. *Лингвистика и методика преподавания иностранных языков : Периодический сборник научных статей. Электронное научное издание*. Москва : ИЯз РАН, 2015, Выпуск 7. С. 345–368. URL: http://www.iling-ran.ru/library/sborniki/for_lang/2015_07/13.pdf
6. Стрюк Л. Роль засобів візуалізації у самостійній роботі студента-філолога. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2017. № 1(50). С. 85–91.
7. Тхорів Н.М. Використання програми Microsoft Office PowerPoint для візуалізації навчального матеріалу з філологічних дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2013. Вип. 36. С. 430–433.
8. Bolter J.D. Writing space. Computers, hypertext, and the remediation of print. 2nd edition. Mahwah : Lawrence Erlbaum Associates, 2001.
9. Rosen L.Me. MySpace, and I: Parenting the Net Generation. NY, 2007.
10. Rosen L. iDisorder: Understanding Our Obsession with Technology and Overcoming Its Hold on Us. New York : Palgrave Macmillan, 2012.